

De snelle veranderingen van de vegetatie van het Paardenkerkhof

door M. Koning

Het Paardenkerkhof is één van de vreemde namen voor een gebied in de Amsterdamse Waterleidingduinen. Het terrein ligt in de Zuid-Oosthoek van deze duinen en is, althans voor het grootste deel vlak.

In het begin van de negentiende eeuw is het Paardenkerkhof, evenals veel andere delen van de oudere binnenduinen, in cultuur gebracht. Er werden rogge en aardappelen verbouwd en ook werden er schapen, geiten en koeien gehouden.

In de duinen waren toen veel natte plaatsen. In het boekje van Hulsebos over de duinen is te lezen, dat in de winter op deze cultuurvlakten zelfs geschaapt kon worden. De sloten van toen zijn nog zeer duidelijk in het terrein terug te vinden.

In 1851 werd met de waterwinning ten behoeve van de Amsterdamse waterleiding een begin gemaakt en reeds in 1855 was er al uitbreiding van de kanalen nodig. De gevolgen van deze wateronttrekking bleven niet lang uit en de boeren moesten spoedig het veld ruimen. Zonder konijnen zou er op deze, nu braakliggende grond, een normale successie kunnen plaatsvinden met het uiteindelijke gevolg, een bos. De invloed van de konijnen in de duinen is echter zo groot, dat er van zo'n successie niets terecht komt. Door de geweldige aantallen en het voedselprobleem bij deze dieren, komt het slechts sporadisch voor dat een boompje een boom wordt.

Aan de Zuidkant van het Paardenkerkhof zijn pogingen gedaan om stukken te bebossen. Het is dan noodzakelijk om het te bebossen gebied met gaas te omrasteren en konijnenvrij te maken en daarna de boompjes te planten. Het resultaat varieert dan van redelijk tot droevig. De successie op deze oude cultuurvlakten leidt dan ook niet gemakkelijk tot bosvorming maar tot steppeachtige grasvelden.

In het vorig jaar verschenen verslag '10 jaar botanische inventarisatie in de Amsterdamse

Waterleidingduinen', lezen we onder het hoofdstuk 'Terreinbeschrijving' over het Paardenkerkhof het volgende: 'Duinweiden en duinbossen bepalen hier de vegetatie. De duinweide bestaat vaak uit dichte duinriet/helm-/zandzegge-vegetaties, maar ook kortere grasvegetaties met schapezuring. Ook hier weer het buntgrasduin in nog vrij ongeschonden staat. De rand langs het raster met veel ruderalen. enz.'

Het is hier mijn bedoeling om alleen de duinweiden eens een aantal jaren te volgen, omdat juist de laatste jaren de dynamiek van deze grasvlakten zeer groot is.

Eind maart 1975 viel het op dat tussen de grijs-groene grassen van dit terrein enkele grote 'graseilanden' waren die er geel en hooiig uit-zagen. Enkele plekken tekenden scherp tegen de andere grassen af. Later determineerde ik dit gras als Duinriet. Toen we in juli 1976 langs deze plaats kwamen was het kleurenbeeld net omgekeerd en waren de 'eilanden' fris groen en zagen de andere grassen er hooiig uit. Die zomer (1976) was zeer warm en droog en ik heb een sterk vermoeden dat de omringende grassen het toen al niet best maakten.

In okt. 1977 werd het terrein weer bezocht en nu bleken alle grassen, behalve de duinriet-eilanden totaal dood te zijn; buiten het Duinriet was er geen groen grassprietje meer over. Overal waar de dode grasmat het toeliet kwam nu de Schapezuring tot ontwikkeling en mijn verwachting voor de volgende zomer was dan ook een **VELD ROOD VAN DE SCHAPEZURING AAN TE TREFFEN**. Toch werd deze verwachting nog op de proef gesteld, want toen het afgelopen voorjaar de plaats weer bezocht werd, bood tot mijn stomme verbazing, het terrein een heel vreemde aanblik. De zwart geworden, dode grasmat was overal omgewoeld, wat een zeer sombere en doodse sfeer gaf. Bij nader onderzoek bleek dat alle

'Geschilde' esdoornstammen.

De wortels van de wilde liguster als noodrantsoen voor de konijnen in de winter.

schapezuring niet alleen boven de grond afgevreten was maar dat ook overal de wortels uit de grond gegraven en verdwenen waren. Slechts hier en daar was nog een wortelrestje of een kiemplantje te vinden maar daar moest dan ook naar gezocht worden.

In het boek 'Het leven der konijnen' door Lockley, is te lezen dat konijnen geen zuring eten. Waarschijnlijk zijn de konijnenpopulaties in dit gebied door het wegvallen van hun voedselplanten uit hoge nood tot het eten van Schapezuring overgegaan. Dat de voedselnood groot was, was ook te zien in een esdoornbos. De bast van plm. 25 cm dikke bomen was op veel plaatsen afgeknaagd. Oudere verwondingen van voorgaande jaren waren aan deze stammen niet te vinden.

De konijnen, immuun geworden tegen de myxomatose, zijn weer in grote getale aanwezig en moeten in de winter het schaarse voedsel nu delen met een ernstige concurrent. Toen het er naar uitzag dat het konijn verdwijnen zou en er voor de jager weinig meer te schieten viel, zag men er wel wat in om de reeënstand flink op te voeren. Als niet gebruikelijke voedselplanten vond ik verder nog:

Hondstong; in de herfst flink aangevreten en in het voorjaar op dezelfde manier aangevreten als de penwortels van Jacobskruiskruid.

Wilde liguster; bosjes geheel omgraven om de wortels te consumeren.

Op 30 maart 1978 ziet het er voor de Schapezuring toch nog rooskleurig uit. Letterlijk overal tussen het nog steeds niet verteerde gras is nu Schapezuring te vinden. Door het nu veel grotere voedselaanbod van allerlei jonge planten en spruiten is de Schapezuring niet meer zo aantrekkelijk als voedsel en was er de afgelopen zomer, inplaats van een duinweide, toch nog een rood veld met groene 'eilanden' met Duinriet.

Ik kan me nog herinneren dat we als kinderen, zo'n 35 jaar geleden, door deze grasvelden liepen. Langzamerhand is het terrein wel wat schraler geworden. We kunnen ons afvragen of deze plotselinge verandering alleen een gevolg is van de droge zomer of dat dit gebied nog steeds verder uitdroogt. Ik meen dat het antwoord moet zijn, dat de grassen nog steeds weerstand konden bieden, totdat de zeer droge zomer er plotseling een einde aan maakte.

Een diep gat, gegraven als drinkplaats voor het wild, bevatte enkele jaren geleden nog heel wat water. Op de bodem van dit gat is er nu nog een dieper stuk gegraven om toch nog bij het water te komen. Ik kan niet ontkomen aan de indruk dat door het inlaten van Lekwater ook op deze plaats de uitdroging tot staan gekomen is.

*Ill. naar dia's van de schrijver
Adres van de schrijver:*